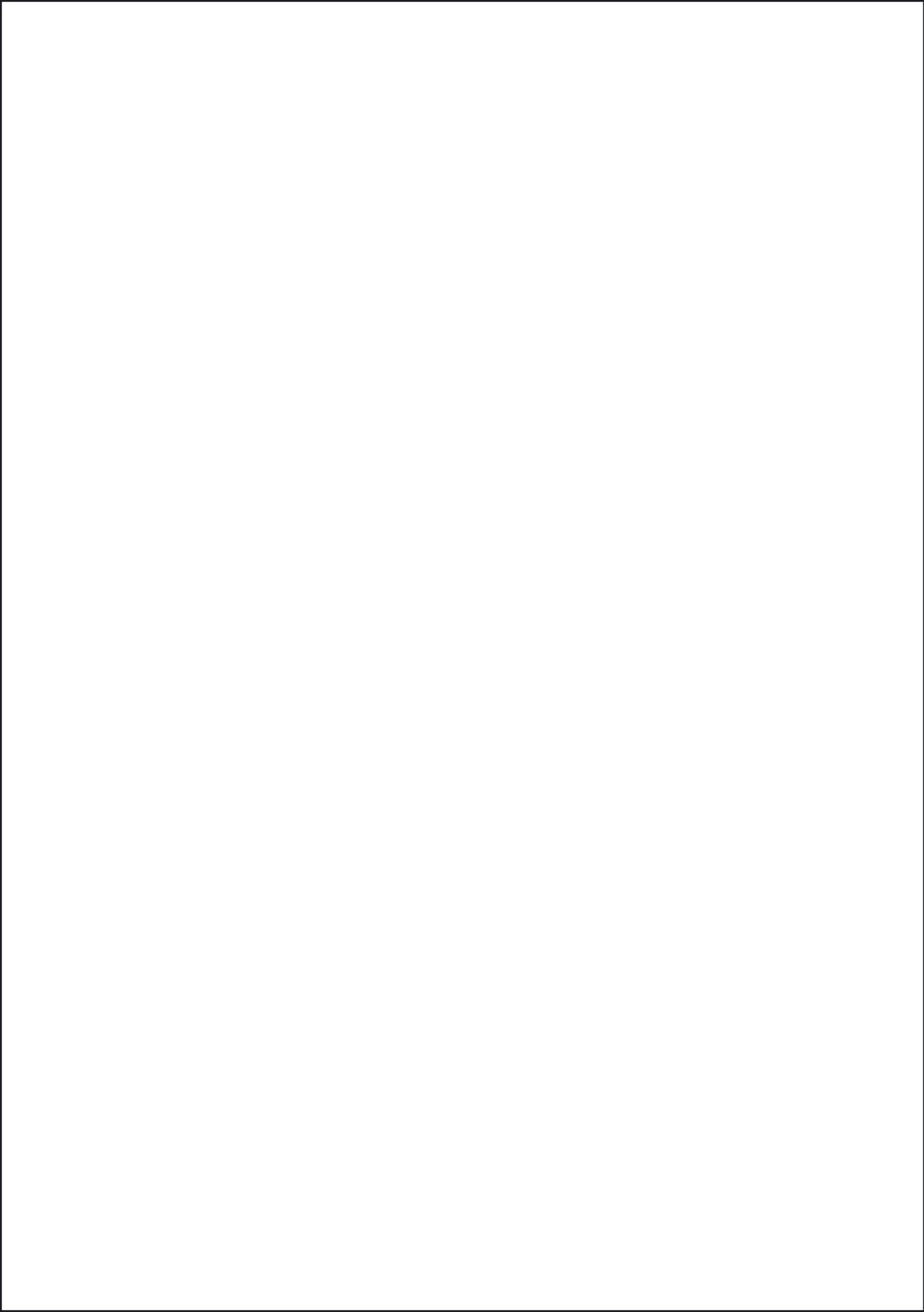

**PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU I
HRVATSKO SOCIOLOŠKO DRUŠTVO (HSD)
ORGANIZIRAJU MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP**

**SOCIOLOGIJA SRĐANA VRCANA:
IDEOLOGIJE I TEORIJE**

**PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U SPLITU,
ULICA DOMOVINSKOG RATA 8, SPLIT
12. RUJNA 2008. GODINE**

PROGRAM MEĐUNARODNOG ZNANSTVENOG SKUPA

- 9,00 – 9,30 **Pozdravne riječi**
Prof. dr. sc. Anita Kurtović-Mišić,
dekanica Pravnog fakulteta u Splitu
Prof. dr. sc. Inga Tomić-Koludrović,
predsjednica Hrvatskog sociološkog društva (HSD)
- 1. sjednica: Opći pogledi na djelo Srđana Vrcana,
sjećanja na susrete s njim ...**
Moderator: mr. sc. Zoran Malenica
- 9,30 – 9,45 **Sociolog Srđan Vrcan: Vizit karta i biografija individue,**
prof. dr. sc. Dražen Lalić, Fakultet političkih znanosti
u Zagrebu
- 9,45 – 10,00 **Sociologija Srđana Vrcana: Perspektive kulturne povijesti i
životnog tijeka,** mr. sc. Mirko Petrić, viši predavač,
Sveučilište u Zadru (Odjel za sociologiju)
- 10,00 – 10,15 **Vrcan, Galtung, Habermas, Giddens: Dekonstrukcija
europske sociologije u Hrvatskoj (1972.-1982.),**
dr. sc. Silva Mežnarić, znanstvena savjetnica,
Institut za migracije u Zagrebu
- 10,15 – 10,45 **Rasprava o izloženim referatima**
10,45 – 11,00 **Odmor**

2. sjednica: Sociologija religije

Moderator: prof. dr. sc. Siniša Zrinščak

- 11,00 – 11,15 **Osobni životopis Srđana Vrcana – sociologa religije svjetskog ugleda**, prof. dr. sc. Dragoljub B. Đorđević, Mašinski fakultet Univerziteta u Nišu
- 11,15 – 11,30 **Vrcanovo viđenje socioreligijske situacije u Bosni i Hercegovini na prijelazu stoljeća**, prof. dr. sc. Ivan Markešić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb i dr. sc. Neven Duvnjak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar (Centar u Splitu)
- 11,30 – 11,45 **Paradoksi u djelovanju Katoličke crkve u hrvatskom društvu danas**, mr. sc. Zoran Malenica, viši predavač, Pravni fakultet u Splitu
- 11,45 – 12,00 **Etnonacionalizam i sekularizam**, prof. dr. sc. Gajo Sekulić, Fakultet političkih nauka u Sarajevu
- 12,00 – 12,30 **Rasprava o izloženim referatima**
- 12,30 – 16,00 **Ručak i odmor**

3. sjednica: Sociologija sporta

Moderator: prof. dr. sc. Dražen Lalić

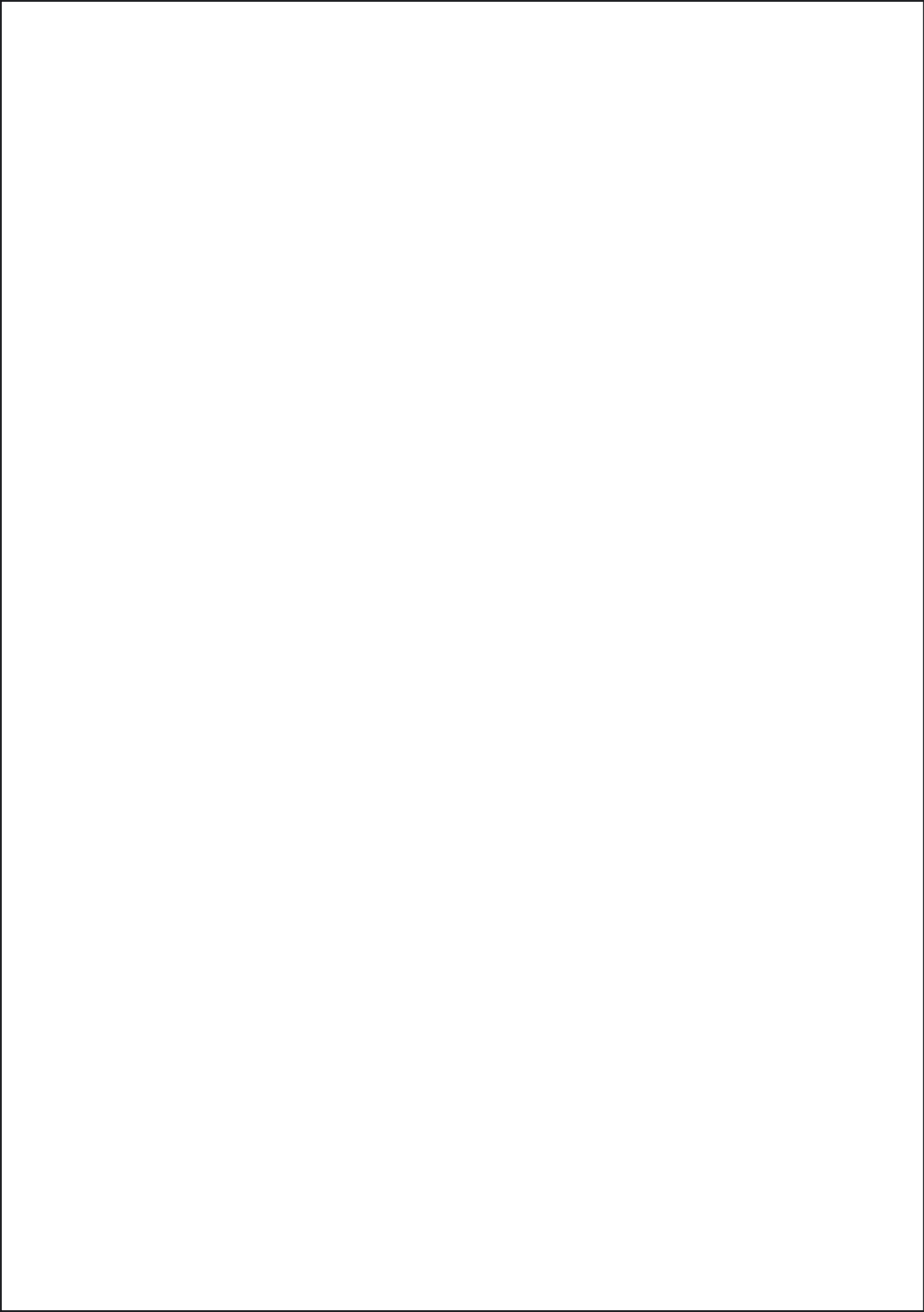
- 16,00 – 16,15 **Ideologija nasilja i sport (Vrcanov doprinos utemeljenju sociologije sporta)**, prof. dr. sc. Dragan Koković, Filozofski fakultet u Novom Sadu
- 16,15 – 16,30 **Srđan Vrcan – začetnik sociologije sporta u Hrvatskoj**, prof. dr. sc. Slobodan Bjelajac, Filozofski fakultet u Splitu

- 16,30 – 16,45 **Doprinos Srđana Vrcana hrvatskoj sociologiji sporta,**
Sunčica Bartoluci, Kineziološki fakultet u Zagrebu
- 16,45 – 17,00 **Kako promišljati sport u potrošačkom društvu: sociologija sporta Srđana Vrcana,** Ozren Biti, Institut za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu
- 17,00 – 17,30 **Rasprava o izloženim referatima**
- 17,30 – 17,45 **Odmor**

4. sjednica: Ostale teme

Moderator: prof. dr. sc. Inga Tomić-Koludrović

- 17,45 – 18,00 **Sjećanje na Srđana Vrcana i njegove poglede na Bosnu i Hercegovinu,** prof. dr. sc. Ivan Cvitković,
Fakultet političkih nauka u Sarajevu
- 18,00 – 18,15 **Vrcanova vizija društva: između utopije i stvarnosti,**
Miroslav Artić, Filozofski fakultet u Zagrebu,
Poslijediplomski studij sociologije
- 18,15 – 18,30 **Istraživanje JUPIO 1985.-1986. i Srđan Vrcan,**
prof. dr. sc. Sergej Flere, Pravni fakultet u Mariboru
- 18,30 – 18,45 **Rasprava o izloženim referatima**
- 18,45 – 19,30 **Završna rasprava**

PREGLED SAŽETAKA PRIOPĆENJA MEĐUNARODNOG ZNANSTVENOG SKUPA

SOCIOLOGIJA SRĐANA VRCANA: IDEOLOGIJE I TEORIJE

1) Sociolog Srđan Vrcan: Vizit karta i biografija individue,

prof. dr. sc. Dražen Lalić, Fakultet političkih znanosti u Zagrebu

Sažetak

Izlaganjem početnoga priopćenja na skupu „Sociologija Srđana Vrcana: Ideologije i teorije“ nastoje se ispuniti tri međusobno povezane zadaće. Prva se zadaća odnosi na okolnost da je autor predsjednik Organizacijskoga odbora toga znanstvenoga skupa, pa u svom priopćenju treba iznijeti ključne informacije o skupu: razloge održavanja, elemente organiziranja, polazišne teorijske ideje skupa, cjeline izlaganja, te ostale. Druga je zadaća da se sažeto izlože određujući podaci biografije i znanstvene karijere sociologa i intelektualca Srđana Vrcana, koji su dobiveni kako vanjskim uvidom u njegov život i rad (u knjige i druge znanstvene tekstove, intervjuje u novinama i slične) tako i svojevrsnim „pogledom izbliza“ ostvarenim tijekom dugotrajnoga (dva desetljeća) intenzivnoga i raznovrsnoga kontaktiranja pok. Srđana Vrcana i autora. Treća je zadaća priopćenja da se u njemu naznači plodnost smještanja Vrcanovoga znanstvenog djela, ponajprije njegova doprinosa razvoju sociološke teorije u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji, u dinamičan i proturječan društveni kontekst koji je određen interakcijom (različitih) ideologija i društvenih promjena. Autor ocjenjuje kako je Vrcanov teorijski rad bio kontekstualiziran ideologijama koje su određivale društvena zbivanja u nas u drugoj polovini prošloga i na početku ovoga stoljeća; taj je istaknuti sociolog tijekom svoje znanstvene karijere kritički analizirao različite ideologije, njihove idejne zasade i intervencije u društvenu zbilju, kao i međuodnos ideologija s društvom i društvenim promjenama.

2) Sociologija Srđana Vrcana: Perspektive kulturne povijesti i životnog tijeka,

mr. sc. Mirko Petrić, viši predavač, Sveučilište u Zadru (Odjel za sociologiju)

Sažetak

Srđan Vrcan autor je jednog od najznačajnijih opusa što ih je iznjedrila sociologija poslije Drugoga svjetskog rata na području socijalističke Jugoslavije te Hrvatske kao njezina sastavna dijela i kasnije samostalne republike. Prva odrednica, u dužem razdoblju autorove karijere poticana imperativom doprinosa projektu socijalističke modernizacije, predstavljala je okvir u kojemu se do kraja njegova života kretao njegov intelektualni napor i motivacija njegovih teorijskih konceptualizacija. Odrednica postsocijalističke, višestranake i etnički definirane mini-nacije, tipične za razdoblje poslije Hladnog rata, u zadnjih mu je šesnaest godina života, u pojedinim područjima (prvenstveno sociologije politike i sporta) reducirala referentni okvir istraživanja, u kojima je međutim ponovo ostvario ključne teorijske spoznaje, ovaj put - takoreći - u manjem mjerilu.

Ovaj referat, međutim, djelovanje Srđana Vrcana promatra u ključu koji je više vezan uz njegovu osobu i neposredan socio-kulturni kontekst njegova djelovanja. Vrcan je nedvojbeno jedan od najznačajnijih intelektualaca koji su u dvadesetom stoljeću djelovali u Splitu, sredini u koju valja kontekstualizirati njegov rad, želi li se do kraja razumjeti njegove temeljne impulse i javnu percepciju. Drugim riječima, u referatu se djelovanje Srđana Vrcana promatra iz perspektivâ kulturne povijesti mjesta i životnog tijeka.

U razmatranju Vrcanova rada iz prve od naznačenih perspektiva polazi se pritom od "esencijalnog aspekta prostora, odnosno činjenice da je mjesto spona" (Maffesoli). Kulturna specifičnost lokalne zajednice koja je bila ishodište i primarni kontekst Vrcanova djelovanja ostavila je traga u izboru tematike njegovih razmatranja i institucionalnim oblicima njegova teorijskog djelovanja. Pri razmatranju životnoga tijeka, Vrcanov se doprinos pak smješta u baumanovsku perspektivu intelektualca kao "zakonodavca" i "interpretatora", pri čemu je zaključak da su u posljednjem razdoblju njegova života, kad su njegovi argumenti bili oslobođeni interferencije bilo kakve moći osim intelektualne, otvoren i nov pogled na karakter njegovih ranijih iskaza, kao i njihov institucionalni kontekst. Unatoč neosporivom kontinuitetu i konzistentnosti Vrcanove pozicije, te teorijskih i ideoloških impulsa koji su joj dali poticaja, i u slučaju njegova životnoga tijeka pokazuje se da je život "uhvaćen u forme koje ga čine kulturno pristupačnim" (Bleicher). Ovaj referat, u smislu

simmelovskoga pristupa pojmu Leben, na Vrcanovu primjeru pokušava ukazati na uzajamnosti i proturječnosti života i kulturnih formi koje ga pokušavaju obuhvatiti.

3) Vrcan, Galtung, Habermas, Giddens: dekonstrukcija europske sociologije u Hrvatskoj 1972-1982, dr. sc. Silva Mežnarić, znanstvena savjetnica, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

Sažetak

Ranih je sedamdesetih mladi, 43-godišnji profesor iz Osla, Johann Galtung, postao predsjednikom tek ustoličenog IUC-a: Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku. Temeljnom listinom IUC-a koju je postavio Galtung (1972) definirane su slobode – „Dubrovnik as a free port of ideas“ – djelovanja sudionika i ideja. U slijedu odabranika – izvrsnika profesora na poslijediplomskim studijima (jednomjesečni modulske kursevi) od prvog upisa 1972 godine, našao se i Srdjan Vrcan. Bio je „resource person“ kursa: **Philosophy and Social Science** od 1977 do 1982., zajedno s Habermasom, Giddensom, Bernsteinom, Von Wrightom... Zajednička je filozofija IUC-a i posebno tih kurseva bila utemeljena na idejama: pune akademske slobode i tolerancije, transdisciplinarnosti, universitas, izvan restriktivnih političkih ideologija i ograničenja, te izvan akademskih konvencija. Ali – uza sve slobode, studiji se podvrgavaju akademskoj disciplini i kreativnosti. Iz raspoloživog arhivskog materijala (preostalog i spašenog nakon bombardiranja i požara u IUC-u) autorica će rekonstruirati ulogu onovremenog akademskog angažmana Srdjana Vrcana u europskom, hrvatskom (jugoslavenskom) kontekstu i njegova značenja za diverzificiranje tadanje sociologije u nas.

4) Osobni životopis Srđana Vrcana – sociologa religije svjetskog ugleda, prof. dr. sc. Dragoljub B. Đorđević, Mašinski fakultet, Univerzitet u Nišu

Sažetak

Autor u referatu prisnim tonom i stilom opisuje poznanstvo, druženje i saradnju, kao i domete naučnog rada prof. dr Srđana Vrcana – hrvatskog i, dužim delom života, jugoslovenskog sociologa religije – koji je, uz nekolicinu drugih (Esad Ćimić, Jakov Jukić, Zdenko Roter, Đuro Šušnjić), postavio temelje savremene sociologije religije na hrvatskom, bivšem

jugoslovenskom i čitavom balkanskom prostoru. On je za razliku od većine njih prevazišao rečeni prostor i postao svetsko ime u sociologiji religije. U saopštenju se život i delatnost predstavljaju i analiziraju kroz sledeća kratka poglavlja: služba, professor emeritus, moj doktorat, poznanstvo, rukopisna saradnja, knjiga miljenica, domet, čvrst čovek, poslednje viđenje, kritika, dodatak kritici, Vrcanova iskrica za sociologe religije, literatura.

Ključne reči: Srđan Vrcan kao sociolog religije, život Srđana Vrcana, naučni rad Srđana Vrcana, hrvatska sociologija religije, jugoslovenska sociologija religije.

5) Vrcanovo viđenje socioreligijske situacije u Bosni i Hercegovini na prijelazu stoljeća,

Prof. dr. sc. Ivan Markešić, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Dr. sc. Neven Duvnjak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Centar Split

Sažetak

Autori u ovome radu žele evaluirati Vrcanove teorijske postavke o društvenoj zbilji Bosne i Hercegovine nastaloj tijekom devedesetih godina XX. stoljeća, a sve na temelju načelne rasprave o «stanju tranzicije danas», te se posebno osvrnuti na njegova istraživanja religioznosti u Bosni i Hercegovini. U tome će smislu u prvome dijelu rada prikazati Vrcanova razmatranja društvenog realiteta Bosne i Hercegovine u navedenom razdoblju i pritom ukazati na važnost Vrcanovog stava da je upravo taj društveni mikro-realitet bio izuzetno prikladan za «znanstveno detektiranje nekih suvremenih destrukturalnih i restrukturalnih društvenih procesa» i na temelju kojeg je, kad su ti procesi u pitanju, bilo moguće donositi zaključke «šire naravi». Naime, Vrcan smatra da su globalni tranzicijski procesi doveli i u Bosni i Hercegovini u navedenom razdoblju do pomjeranja od politike interesa k politici identiteta i etnifikaciji politike, te politizaciji etničkog i religijskog, ali također i do religizacije antičkog i političkog, uz istodobne procese sakralizacije nacije i nacionaliziranje konfesijâ. Smatrao je da je u tom smislu potrebno istražiti odnos nacionalizma i demokracije, nacionalizma i civilnog društva te kakvu je ulogu imala i ima religija «kao važan marker kulturnog identiteta» u dramatičnim procesima koji su se dogodili devedesetih godina u BiH, odnosno koja je uloga religija u etničkom čišćenju u BiH te 2) kakav su učinak imale konfesionalne deklaracije koje su insistirale na normalnosti međureligijskog suživota. Temeljem već ranije prikupljenih empirijskih podataka u istraživanju koje je organizirao švedski sociolog Kjell Magnusson, a koje je u studenom 1999. provela splitska agencija

Puls, u drugom dijelu rada Markešić i Duvnjak raspravljaju o posljedicama koje su na današnju strukturu stanovništva Bosne i Hercegovine imala ratna zbivanja početkom devedesetih godina, a u kojima su veoma aktivno sudjelovale i vodeće konfesionalne zajednice. U tom smislu oni iznose važnost koju za daljnja istraživanja religioznosti u Bosni i Hercegovini imaju Vrcanove tvrdnje a) da je tijekom devedesetih došlo do znatnog teritorijalnog pomjeranja «konfesionalnih granica» u BiH, b) da se u odnosu na ranija u tom razdoblju radikalno smanjio broj višereligijskih (višenacionalnih) naselja, c) da su time također mnoga ranije prijeratna višereligijska postala nakon rata u BiH (1991-95) jednoreligijska, a za što se kao primjer uzima Republika Srpska (ali se mogu uzeti i mnoga područja unutar Federacije BiH) te d) da se teritorijalno omeđivanje u BiH vrši religijskim simbolima (nove džamije i crkve, zatim sasvim novi križevi, krstovi i turbeta, posebni spomenici i groblja palim braniteljima i šehidima, itd.).

U posljednjem, trećem poglavlju autori se, međutim, kritički osvrću na neke Vrcanove interpretacije rezultata iz gore spomenutog Magnussonova istraživanja, a koje Vrcan iznosi u članku «Hrvati katolici i Bošnjaci muslimani Bosne i Hercegovine potkraj devedesetih godina»¹. Autori smatraju da se u tim interpretacijama došlo do krivih zaključaka zbog Vrcanova shvaćanja kako se «konkretnom artikulacijom društvenog realiteta Bosne i Hercegovine potkraj devedesetih godina» mogu baviti znanstveni istraživači suvremenih društava «koji nisu društvenoznanstveni specijalisti ni za Bosnu ni za Balkan, niti su ponajprije orijentalisti, nego se bave aktualnim kritičkim pitanjima opće naravi» (Vrcan, 2001; 155). Naime, upravo iz Vrcanovog nepoznavanja Bosne, njezine povijesti, njezinih ranijih i sadašnjih civilizacijskih, kulturnih, religijskih, nacionalnih i političkih prilika, teško je bilo očekivati pravovaljane zaključke, makar oni bili doneseni i na temelju trenutnih empirijskih pokazatelja. Jer, bez dobrog poznavanja dubinskih slojeva bosanskohercegovačkog društva, ti podatci mogu neupućenog istraživača bosanskohercegovačkih prilika dovesti do krivih zaključaka.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, tranzicija, politika, religija, sociologija religije, Katolička crkva, Srpska pravoslavna crkva, Islamska zajednica, HDZBiH, SDA, SDS, politizacija religijskog i etničkog, religizacija političkog i etničkog.

---

¹Vrcan, Srđan (2001): *Vjera u vrtlozima tranzicije*. Split 2001., str. 155-194.

6) Paradoksi u djelovanju Katoličke crkve u hrvatskom društvu danas,

mr. sc. Zoran Malenica, viši predavač, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu

Sažetak

U prvome dijelu ovoga rada autor će podsjetiti na analize profesora Srđana Vrcana koje se odnose na religijsku situaciju u društvima tzv. realnog socijalizma tijekom 80-ih godina prošlog stoljeća koje je posebno izložio u svojoj knjizi *Od krize religije k religiji krize* (1986.)

U drugome dijelu ovoga rada autor će ukazati na dva paradoksa u društvenom djelovanju Katoličke crkve u suvremenom hrvatskom društvu (uz neke specifične razlike to vrijedi i za djelovanje Katoličke crkve i u drugim tranzicijskim zemljama u kojima je katoličanstvo prevladavajuća religija). Iako je Katolička crkva u brzom urušavanju socijalističkog poretka i delegitimizaciji marksističke ideologije vidjela poraz svog velikog protivnika, ona je u svom djelovanju u novim demokratskim uvjetima iskazala značajne sličnosti sa svojim bivšim protivnikom. S jedne strane, ona je u organizacijskom smislu zadržala velike sličnosti s načinom funkcioniranja komunističkih stranaka (čvrsta hijerarhija, jasno definirana „ideološka“ načela, netolerantnost spram drugačijih mišljenja...), a s druge strane, u svojoj kritici hrvatske varijante kapitalizma ona je gotovo u cjelini preuzela marksističku i novo-ljevičarsku kritiku potrošačkog kapitalizma.

U trećemu dijelu rada autor će problematizirati neke dileme koje proizlaze iz ambicije Katoličke crkve da bude značajan politički čimbenik u hrvatskom društvu. Ne dovodeći u pitanje tu njenu ambiciju, autor će ukazati na neke političke pretpostavke od kojih bi ona trebala polaziti u tom svom političkom djelovanju. Primjerice, Katolička crkva ne bi smjela svoju ocjenu socijalističkog razdoblja primarno izvoditi iz svog nepovoljnog položaja u tome razdoblju, što je ona dosada uglavnom činila. Nadalje, Crkva ne bi smjela tražiti neku posebnu poziciju u prosudbi njenog političkog ponašanja u konkretnim društvenim situacijama u odnosu na druge politike čimbenike. S tim u vezi, autor će kritički propitati temeljno načelo socijalnog nauka Katoličke crkve – **načelo općeg dobra**, i nastojati pokazati da konkretna primjena tog načela nije imuna od utjecaja čisto pragmatičnih interesa Crkve kao institucije, njenog ponašanja u prošlosti kao i određenih predrasuda spram drugih političkih i ideoloških pozicija. U tome smislu će autor pokušati pokazati da načelo općeg dobra pati od istih slabosti kao i Manheimova ideja o **slobodnolebdejoj inteligenciji**

kao „instanci“ koja može maksimalno objektivno i nepristrano prosuđivati o društvenim problemima.

Ključne riječi: Katolička crkva, marksizam, načelo općeg dobra, Manheim, slobodnolebdeća inteligencija

7) Etnonacionalizam i sekularizam,

prof. dr. sc. Gajo Sekulić, Fakultet političkih nauka u Sarajevu

Sažetak

Autor polazi od doprinosa sociologiji religije Srđana Vrcana u vremenu disolucije jugoslovenskog društva kroz uglavnom nasilni i pred-demokratski proces stvaranja novih nacionalnih država. Potom se ukratko izlaže uloga etnonacionalizma u procesu ambivalentne renesanse religijskog fundamentalizma, da bi se u završnoj fazi izlaganja ukazalo na pitanje sekularizma u tzv. „post-sekularnom“ vremenu, na osnovu, prvenstveno posljednjih tekstova Jürgena Habermasa u kojima se promišljaju opasnosti i granice „prosvjetiteljskog fundamentalizma“.

8) Ideologija nasilja i sport (Vrcanov doprinos utemeljenju sociologije sporta),

prof. dr. sc. Dragan Koković, Filozofski fakultet, Novi Sad

Sažetak

Živimo u vremenu nasilja i nasilju vremene, u kome fenomen nasilja postaje simbol, dobija svojevrsno ritualno značenje, postaje sastavni deo životnog stila i „filozofije“ mladih. U svojim studijama koje su bile posvećene ovom problemu profesor Srđan Vrcan uvek je isticao da se ne sme zaboraviti veza **nasilja, društvene moći i ideologije** s obzirom na to da nasilje figurira i funkcioniše kao sredstvo najraznovrsnijih oblika društvene moći. Ističući da je nasilje svuda oko nas, Vrcan njegove korene objašnjava propitujući **celinu ljudske egzistencije i kvalitet stvarnih društvenih odnosa**. On takođe ne zaboravlja da ukaže na to da je nasilje **najjača neverbalna komunikacija** čije je učinke znalački testirao na fenomenu navijača. U ovome radu ukazujemo na značaj Vrcanovih istraživanja u razumevanju ideologije nasilja, psihologije tribina i proizvodnje ideologije nacionalnog identiteta.

9) Srđan Vrcan – začetnik sociologije sporta u Hrvatskoj,

prof. dr. sc. Slobodan Bjelajac, Filozofski fakultet u Splitu (Odsjek za sociologiju)

Sažetak

Srđan Vrcan se bavio mnogobrojnim sociološkim pojavama i procesima (mladima, religijom, politikom, općim sociološkim temama). Manje se, međutim, zna kako se bavio i sociologijom sporta. Što više, on je prvi od sociologa u Hrvatskoj koji je počeo pisati o sportu. U članku „**Sociolog pred fenomenom nogometa**“ iz 1971 šalje poziv sociolozima da se počnu baviti i nogometom kao „običnom, trivijalnom stvari“. Kao fenomen masovne kulture nogomet obiluje društveno uvjetovanim agresijama, pa cilj prestaje biti igra, gledanje i zabava. Desetak godina poslije, na radio Zagrebu Vrcan govori o sportu i politici, a 1984. inicira znanstvenu raspravu o tome u časopisu *Pogledi* gdje su objavljeni članci više autora, o društvenim funkcijama sporta, društvenoj strukturi sporta i drugim uz to vezanim temama. Nekoliko godina poslije Vrcan objavljuje knjigu pod naslovom „**Sport i nasilje danas u nas**“ (1990), u kojoj govori o nasilju u sportu kao posljedici rasta nasilja i društvene krize, posebno krize vrijednosti. Marginalni položaj mladih (isključivih sudionika nasilja), ali i postojanje nedemokratskog političkog sustava direktni su uzroci nasilja u sportu. U tekstu „**From Ends to Trenches, and Back: Football in the Former Yugoslavia**“ (1999) Vrcan i Lalić objašnjavaju navijačko ponašanje strukturalnom vezom između nogometnih navijača i politike u doba krize i rata u bivšoj Jugoslaviji. Članak: „**The Curious Drama of the President of a Republic Versus a Football Fan Tribe: A Symptomatic Case in the Post-Communist Transition in Croatia.**“ (2002.) nudi sociološku interpretaciju konflikta između predsjednika Tuđmana i nogometnog plemena. Zadnja Vrcanova knjiga o sportu „**Nogomet, politika, nasilje – ogledi iz sociologije nogometa**“ (2003) daje povijest nogometa, koji se nije uvijek igrao po istim pravilima i koji se razvijao kroz nekoliko razdoblja. U istoj se knjizi detaljnije problematizira nasilje u nogometu i oko njega, ali i odnos politike prema nogometu i obrnuto. Iz svega toga jasno se vidi kako se Srđan Vrcan ozbiljno bavio i sociologijom sporta, što više, može se smatrati osnivačem ove posebne sociologije.

Ključne riječi: sociologija sporta, nogomet, politika, nasilje.

10) Doprinos Srđana Vrcana hrvatskoj sociologiji sporta,

Sunčica Bartoluci, Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

U analizama razvoja hrvatske sociologije sporta od M. Mihovilovića do danas nitko ne može zaobići dvije bitne dimenzije koje su obilježile razdoblje od šezdesetih do devedesetih godina prošlog stoljeća; s jedne strane to je dimenzija istraživanja rađenih u sklopu tadašnjeg Fakulteta za fizičku kulturu, koju možemo nazvati aplikativnom i empirijsko-istraživačkom dimenzijom sociologije sporta, a s druge strane to je dimenzija razvoja kritičke sociologije sporta kojoj je utemeljiteljski pečat postavio upravo Srđan Vrcan. Sociologija sporta Srđana Vrcana predstavlja primjenu tradicije klasične i suvremene kritičke teorije društva u području sporta, sa autorskim doprinosom kontekstualiziranja teorije i istraživačke prakse svjetski priznate sociologije sporta u našoj sredini. Dobar primjer utemeljiteljskog djelovanja u tom području predstavlja knjiga „Sport i nasilje danas u nas“. Nakon što je razdoblje kraja osamdesetih i početka devedesetih godina kod nas donijelo specifičan spoj tradicije empirijskih istraživanja i nasljeđa kritičke teorije u sociologiji sporta, otjelovljeno u istraživanjima nogometnog huliganizma, na kraju devedesetih pojavljuje se knjiga „Nogomet, politika, nasilje“ koja zaokružuje jedno razdoblje i predstavlja nam dobar primjer velikog značaja i utjecaja kojeg je na domaću sociologiju sporta izvršio Srđan Vrcan. Vrcanova istraživanja nacije, nacionalizma i moderne države predstavljaju zasebnu temu i autonomno područje sociološkog rada, no zbog inspirativnosti njegovog rada uopće, i zbog moje zaokupljenosti povezivanjem tog područja sa sociologijom sporta, željela bih na kraju povezati Vrcanove studije o naciji i nacionalizmu sa problemom odnosa sporta i nacionalnog identiteta u hrvatskom kontekstu.

11) Kako promišljati sport u potrošačkom društvu: sociologija sporta Srđana Vrcana,

Ozren Biti, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

Sažetak

Ideja je ovog teksta ispitati teorijske pomake u novijoj knjizi Srđana Vrcana iz područja sociologije sporta Nogomet, politika, nasilje (2003) u odnosu na njegovu prvu knjigu iz tog područja Sport i nasilje danas u nas (1990). Vrcanovo prepoznavanje postmodernih društvenih konstelacija u svijetu današnjeg sporta rezultiralo je njegovim uviđanjem

relevantnosti pojma potrošačke kulture, uz ranije korišten pojam masovne kulture. Iz tog je razloga okvire svoje opsežne studije o odnosu između nogometa, politike i nasilja, Vrcan obogatio pozivanjem na teoriju Zygmunta Baumana, ali i na uvide Ulricha Becka, Jeana Baudrillarda i brojnih drugih vodećih svjetskih sociologa. Stoga će ovaj tekst polazeći od Vrcanovih inicijalnih pokušaja po tom pitanju, a upotrebljavajući ključne Baumanove teze, nastojati iznaći argumente te smjernice za postavljanje sociologije sporta u kontekst potrošačkog društva. U tu svrhu će se preispitati pozicija važnih aktera iz sportskog polja, ali i analizirati principi funkcioniranja vrhunskog sporta. Isto tako, razmotrit će se objasnidbeni potencijal figure potrošača za tumačenje svakodnevnih praksi ljubitelja sporta. Na koncu će se, s obzirom na Vrcanov naglašen interes za sport u Hrvatskoj i u regiji, pokušati ocijeniti (ne)primjenjivost ovakvog teorijskog modela za proučavanje sporta na ovim prostorima. Namjera je ovog teksta, dakle, da vrednuje konkretan doprinos Srđana Vrcana sociologiji sporta, ali i da zasade njegovog rada iskoristi za proširenje obzora.

12) Sjećanje na Srđana Vrcana i njegove poglede na Bosnu i Hercegovinu,

prof. dr. sc. Ivan Cvitković, Fakultet političkih nauka u Sarajevu

Sažetak

Sjećanje na prvi susret sa prof. Vrcanom u Splitu. Uspomene na postdiplomski studij „Teorija ateizma i religije“. Zalaganje prof. Vrcana, početkom 80-ih godina, za izmjene programskog odnosa SKJ prema religiji. Poslijeratno pismo podrške. Utjecaj prof. Vrcana na razvoj sociologije religije – postoji li „Vrcanova škola“ u sociologiji religije na postjugoslavenskim prostorima? Zašto prof. Vrcana nema u Općem religijskom leksikonu?

Vrcanov kritički osvrt na karakteristike religioznosti stanovnika u tranzicijskim zemljama, s posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu. Karakteristike religioznosti Hrvata-katolika i Bošnjaka-muslimana u Bosni i Hercegovini. Zašto je socijalna distanca Hrvata prema Bošnjacima veća nego prema Srbima u BiH? Visoka podudarnost između konfesionalno/nacionalne i političke orijentacije. Dileme oko nacionalnog samoodređenja muslimana. Je li Vrcan, u svom doživljaju Bosne i Hercegovine, uspio proniknuti u svu složenost njenih religijsko-nacionalnih odnosa?

13) Vrcanova vizija društva: između utopije i stvarnost,

Miroslav Artić, Filozofski fakultet u Zagrebu, Postdiplomski studij sociologije

Sažetak

U tekstu se prati Vrcanov teorijski put u kojem on traži izlaz iz društva opterećenog nacionalnim sukobima i napetostima koje se očituju na gotovo svim društvenim razinama. Aktualni problemi tranzicijskog društva nošeni su, prema njegovim pretpostavkama, i procesima modernizacije. U tekstu se dalje nastoji razložiti i analitički propitati Vrcanovo kritičko-teorijsko polazište u kojem zastupa afirmaciju individualnosti naspram već unaprijed zadanih identiteta kolektivističkog karaktera unutar nacionalnih okvira. Naime na ovim je prostorima tijekom rata bilo presudno identitetsko prepoznavanje i obilježavanje čime se podržavao sukob a posljedice su i dalje prisutne. Stoga Vrcan u svojoj sociološkoj analizi polazi s radikalnom kritikom institucija nacionalne države. Prvo ju proziva što redovito koristi i zlorabljuje politiku nacionalnog identiteta, afirmirajući ga već prema potrebi, zatim joj zamjera što izričito i nedvosmisleno podržava pa i promiče identitetsko razlikovanje. Jasno sve je istodobno pod kontrolom da se ne pređu granice 'posebnih interesa'. Dakle govor razlika i beskompromisno identificiranje s nacionalnim javlja se kao paravan za učvršćivanje pozicija moći. Ideja civilnog društva nameće se kao mogući izlaz iz stanja društvene ambivalencije. Međutim Vrcan i tu ideju kritički propituje i na kraju zaključuje radikalnom skepsom pitajući se predstoji li možda «budućnost bez civilnog društva ili civilno društvo bez budućnosti?» U drugom dijelu rada, u skladu s navedenim, bit će fokusirane kritičke opservacije o vrednovanju procesa modernizacije recentnih teoretičara poput Becka, Tourainea, Ingelhardta, Giddensa, Baumana pri čemu će Vrcanova kritička analiza i njegovo prepoznavanje aktualne problematike modernog društva i dalje ostati nit vodilja. Vrcanova radikalna skepsa prema instituciji nacionalne države mogla bi u okvirima modernizacijskih teorija radikalnije preispitati zamisli uvaženih teoretičara. Isto tako mogla bi poslužiti kao kritički 'skalpel' koji svaku koncepciju potanko razlaže kako bi ju preispitao i ostavio ju otvorenom za moguću nadogradnju. Vrcanova radikalna skepsa prema državi i nacionalno ustrojrenom društvu, ustvari je izravna sumnja u svrhovitost nacionalne države. Upravo taj nastali prostor napetosti između aktualnog stanja moderne države i vizije modernog društva valja popuniti i teorijski osmisliti uslijed napetosti između modernizacijskih procesa i utopijskog projekta. Ostaje dilema može li ona jamčiti afirmaciju individualnosti u potpunosti pored svih postojećih identiteta koji svojim postojanjem nikoga ne bi ugrožavali a niti razlikovno svrstavali. Ozbiljna je sumnja autora da je usred modernizacijskih procesa tako nešto moguće.

Prema tome i sama bi institucija nacionalne države trebala doživjeti kritičko preispitivanje vlastite svrhovitosti i tek tada bi se mogla bitno distancirati od kolektiviteta oblikovanog i utemeljenog u nacionalnom ključu i tek tada se okrenuti afirmaciji individualnosti.

Ključne riječi: procesi modernizacije, afirmacija individualnosti, zadani identiteti, radikalna skepsa, civilno društvo, društvo budućnosti.

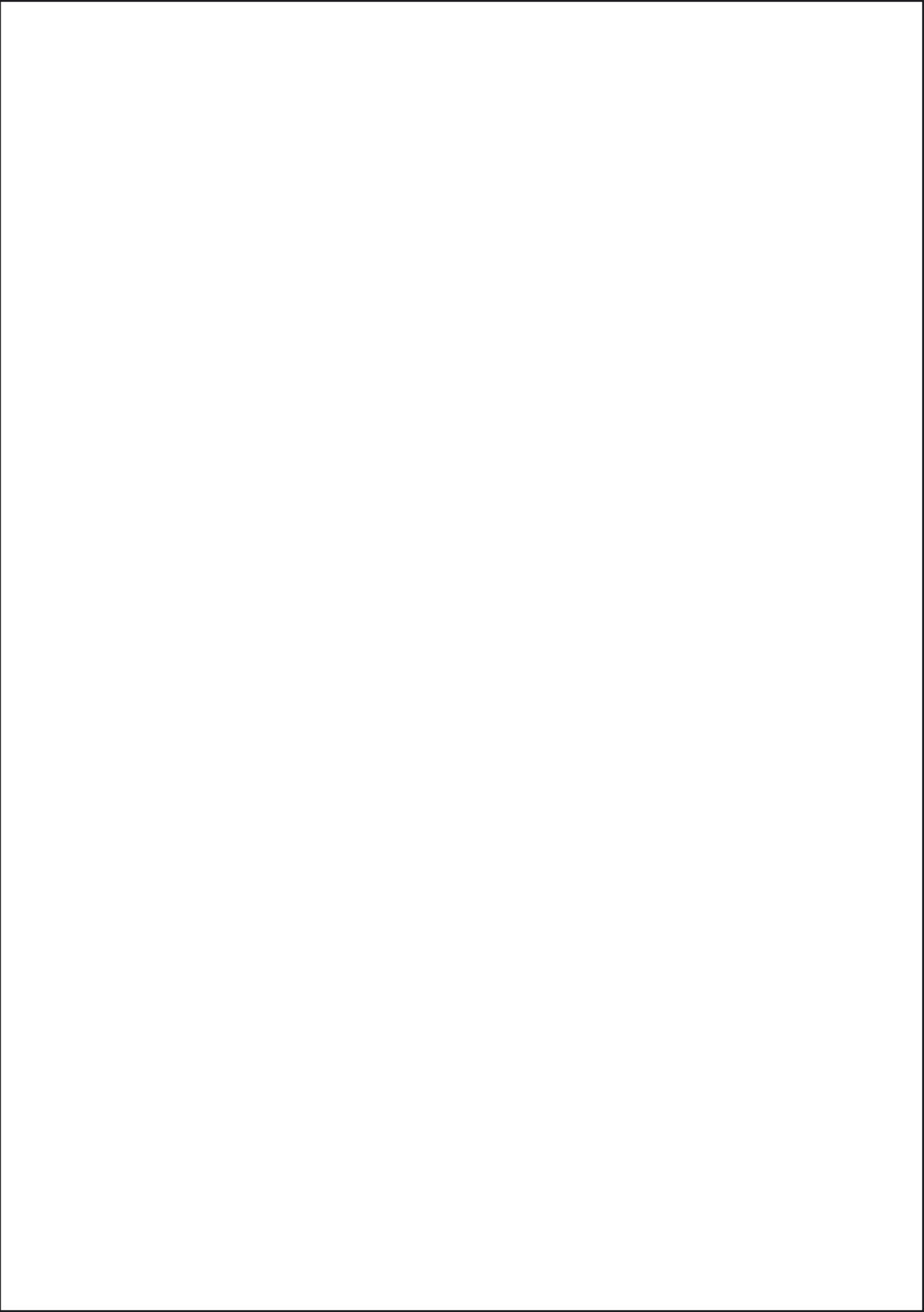
14) Istraživanje JUPIO 1985. – 1986. i Srđan Vrcan,

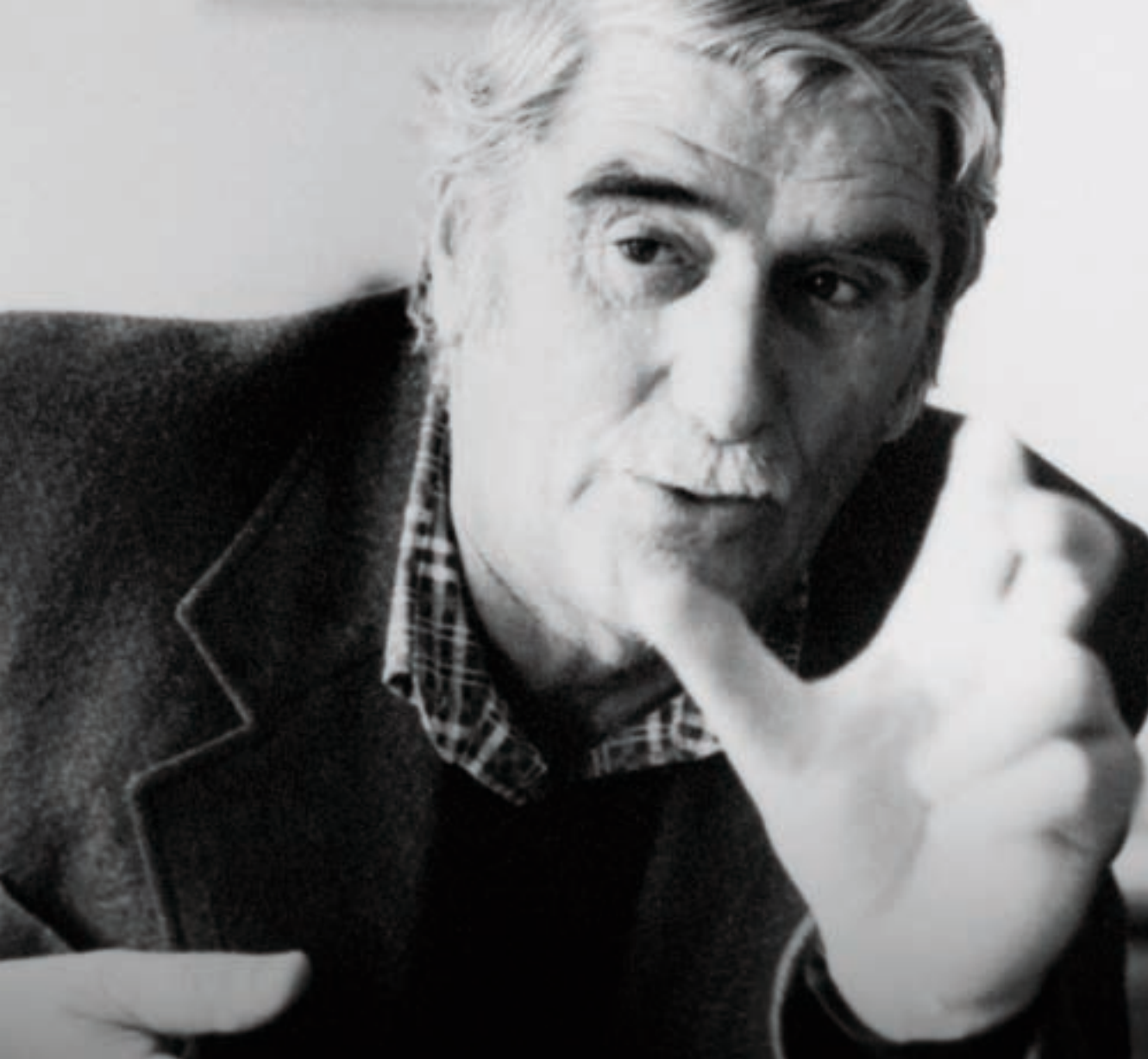
prof. dr. sc. Sergej Flere, Pravni fakultet, Univerzitet u Mariboru

Sažetak

Dr. Srđan Vrcan je rukovodio projektom istraživanja omladine (1985. – 1986.), koji je bio jedan od posljednjih istraživačkih pokušaja znanstvenog dijagnosticiranja bivšeg jugoslavenskog u dubokoj krizi. Skupina znanstvenika, koju je profesor Vrcan vodio, bila je zanimljiva i raznorodna te je bilo vrlo stimulativno u njoj raditi. Bilo je potrebno učiniti neke kompromise između ideoloških deziderata i imperativa te socioloških i psiholoških koncepata. Profesor Vrcan je znao pronaći odgovarajuća rješenja. Zanimljivi su bili susreti istraživača, mada među njima nije bilo nacionalnih ekstremista. No, bilo je nekih koji su čvrsto držali do vladajuće ideološke ortodoksije. Njihova predviđanja o tome da će društveno-ekonomski položaj determinirati stavove i vrijednosne orijentacije ispitanika nisu se obistinila. Rezultati su potvrdili tzv. ekološku hipotezu prema kojoj se stavovi, djelovanja i vrijednosti razlikuju prema sredini iz koje su ispitanici, pri čemu su slovenski bili najviše pesimistični, a prema jugoistoku bivše Jugoslavije sve više optimistični i prosistemski. Profesor Vrcan je analizirao podatke o religioznosti, ukazujući na njen porast i izražavajući skepsu o budućnosti. Sudjelovao je i u realizaciji obrade tih podataka za Vojvodinu kojom sam osobno rukovodio. U stvari, dobiveni rezultati su bili pod velikim utjecajem društvene poželjnosti, što iskazuje moja nedavna obrada podataka. S današnjeg stajališta, double barrell upiti sa ogromnim brojem odgovora su metodološki prevladani. Ipak, rezultati ovog istraživanja su mogli biti više iskorišteni. Imam namjeru, u skromnijem obliku, ponoviti slično istraživanje ograničeno na studente.

Ključne riječi: Srđan Vrcan, istraživanje JUPIO, metodološki problemi, novo istraživanje

ORGANIZACIJSKI ODBOR MEĐUNARODNOG ZNANSTVENOG SKUPA

Prof. dr. sc. Dražen Lalić, Fakultet političkih znanosti u Zagrebu (predsjednik); prof. dr. sc. Silva Mežnarić, Institut za migracije u Zagrebu; prof. dr. sc. Rade Kalanj, Filozofski fakultet u Zagrebu; prof. dr. sc. Inga Tomić-Koludrović, Sveučilište u Zadru (Odjel za sociologiju); prof. dr. sc. Tonči Kuzmanić, Sveučilište u Ljubljani; prof. dr. sc. Siniša Zrinščak, Pravni fakultet u Zagrebu (Studij za socijalni rad); viši predavač, mr. sc. Zoran Malenica, Pravni fakultet u Splitu i asistentica Ranka Jeknić, Pravni fakultet u Splitu (tajnica znanstvenog skupa).